

- Воронцова М. Ю. Своєрідність романістики Маргарет Етвуд : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.01.04. «Література зарубіжних країн». Дніпропетровськ, 2005. 27 с.
- Овчаренко Н. Ф. Англоязычная проза Канады. К. : Наукова думка, 1983. 286 с.
- Романчук Л. Специфика изображения природы в романе М. Етвуд «Постижение». *Проблемы литературоведения*. X., 2007, окт. С. 74-85
- Identifications : ethnicity and the writer in Canada/J.Balan (ed.). Edmonton : The Canadian Institute of Ukrainian Studies, The University of Alberta, 1982. 158 p.
- The Canadian Imagination : Dimensions of a literary culture/M.Atwood, M. Leland; D. Staines (ed.). Camb., Mass.; Lnd.: Harvard UP, 1977. VIII, 265 p.

(Матеріал надійшов до редакції 25.01.19. Прийнято до друку 18.02.19)

УДК: 821.111:82.09

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2019-75-18>

ШИРОКОВА І. І.

(Запорізький національний університет)

АНТИТЕТИЧНИЙ ПРИНЦИП РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ПРОСТОРУ В ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІЙ КАРТИНІ СВІТУ В. БЛЕЙКА

У статті проаналізовано репрезентації простору в індивідуально-авторській картині світу одного з найвидатніших представників раннього англійського романтизму – поета й художника В. Блейка. Встановлені чинники, що вплинули на формування просторових художніх образів в контексті естетики британського романтизму. Виявлено особливості концептуалізації та засоби семіотизації просторових уявлень через симбіоз живопису й поезії в авторській картині світу В. Блейка, підґрунтя якої становить антитетичний принцип.

Ключові слова: концептуалізація простору, антитетичний принцип, індивідуально-авторська картина світу, англійський романтизм

Shyrokova I. I. Antithetic principle of space representation in William Blake's individual worldview. The article deals with the analysis of space representation in the individual worldview of W. Blake who was one of the most famous early Romanticism exponents in England. Despite the numerous studies of space representation in national and individual worldviews, the space conception in W. Blake's poetical and artistic works still remains unexplored, except for some fragmentary analysis alongside with the thorough consideration of other aspects. Therefore this article explores the defining conceptual signs of space in the linguistic worldview of W. Blake and analyzes lexico-semantic means of their verbal representation. It reveals the pivotal role of antithetic principle in the poet's modelling of the world.

This paper substantiates the complementarity of poetical (verbal) and artistic (visual) aspects in the creation of integral author's worldview. By means of conceptual analysis the components of universal, corporate and individual cognitive bases in the poet's consciousness were identified.

The verbal demonstration of the spatial relations in W. Blake's worldview is carried out through the limited system of lexical means. For example, in "Songs of Innocence and Experience" units with spatial meaning are unrepresentative (only 130 lexemes). Prepositions and adverbs with locative meaning (50%) are balanced in amount with the nouns lexical meanings of which contain a spatial seme (49%).

The space in W. Blake's worldview is represented in sharply outlined contrasts. On the one hand, this is due to people's anatomical features, endeavour to reach symmetry, balance and universality of contrasting cognitive principle and prototypical world model as a system of alternatives. On the other hand, antitheticity of space modelling is stimulated by the demands of the epoch and author's social set-up, his inclination to philosophical and aesthetic guidelines of early Romanticism (contrasting of two worlds – material and spiritual, good and evil, pagan and Christian, real and imaginary). Space is conceptualized by W. Blake as a set of features including anthropocentricity, continuity, orientation, multidimensionality, and manifests due to the symbiosis of verbal and visual encoding means.

Key words: space conceptualization, antithetic principle, author's individual worldview, English Romanticism.

Простір – базова універсальна категорія позамовної дійсності, яка співвідноситься з різними аспектами життєдіяльності та визначає соціально-психологічну специфіку тієї чи тієї культури, стилю буття її носіїв [Евтушенко 2007, с. 413; Свойкина 2014, с. 233]. Орієнтація у просторі необхідна не тільки для біологічного, а й когнітивного виживання людини, формування її свідомості. Категорія простору створює підґрунтя для пізнавальної діяльності індивідуума та конструювання будь-якої картини світу. У загальній (національній) та в індивідуальній картинах світу простір і час відіграють конструктивну роль. Тим часом у мовній та художній картинах світу вони виявляються формами (варіантами) філософського, естетичного буття, способами пізнання світу.

Серед актуальних питань, розроблюваних у сучасних гуманітарних студіях, першорядними все ж є проблеми конструювання та репрезентації простору в національних (А. Вежбицька, Н. Куксова, Д. Лихачов, І. Свирида, Ю. Степанов, В. Топоров, Є. Яковлева) та індивідуальних картинах світу [Гаврилова 1996; Горина 2009; Лобода 2001; Мазанова 2004; Потреба 2007]. Розглянуто класифікацію просторових образів й особливостей їх маніфестації (Ю. Пихтіна), типологію просторово-темпоральних зв'язків (Т. Булигіна, І. Гальперін, М. Лотман, А. Шмельов) та їх роль в організації структури тексту (Н. Арутюнова, І. Кобозева, М. Лотман).

Аналіз репрезентації простору через художні образи поглиблює розуміння процесів концептуалізації знань та уявлень про світ, кодування цінностей, ідейно-естетичних настанов як окремих індивідуумів, так і лінгвокультурної спільноти в цілому, розкриває співвідношення індивідуального світовідчуття в авторських картинах світу та колективного світобачення в цілісних етнічних картинах світу конкретних історичних епох [Козлова 2005 (а); Козлова 2005 (б); Козлова 2015, с. 257-259, 426-428; Kozlova 2009].

Актуальність статті визначається орієнтацією сучасної філології на дослідження семіотизації зв'язків 'світ – людина – мова', розв'язання проблем формування картин світу та їх маніфестації засобами різних семіотичних систем, моделювання універсальних категорій простору й часу в художньому тексті, розкриття прототипних уявлень щодо простору й індивідуальних (художньо-авторських) форм типового образу, закріплених в мові.

Світогляду й творчості В. Блейка, родоначальника англійського романтизму й символізму, приділено значно менше уваги, ніж англійській поезії та мистецтву епохи романтизму сер. XVIII – I пол. XIX ст., зокрема творчості поетів-лейкістів – В. Вордсворда, С. Колріджа, Р. Сауті (В. Антонова, В. Луков, В. Триков, Р. Scwenger, Young M.) та майстрів романтичного пейзажу – Дж. Констебла, В. Тернера (І. Казакова, Д. Вільям, В. Чарльз).

Концепція простору та способи її репрезентації в поетичній та образотворчій спадщині В. Блейка дотепер залишаються невивченими, хоча їх фрагментарний аналіз [Жерновникова 2008; Vulmer 2009] в окремих розвідках супроводжує ґрунтовний розгляд інших аспектів: філософських підстав творів [Белінська 2013; Кейс 2009; Кравченко 2012], символічного рівню поем [Демко 2014] та віршів [Damon 1988], соціальної критики несправедливості [Norton 2014], особливостей видінь поета [Коновалова 2009; Корнилова], психологічності поезії [Adams 2006], функціонально-стилістичного аналізу повтору в творах [Толочин 1987].

Мета статті полягає в аналізі особливостей концептуалізації простору в поетично-художній картині світу В. Блейка.

Реалізація мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- з'ясувати визначальні концептуальні ознаки простору в мовній картині світу В. Блейка;
- проаналізувати лексико-семантичні засоби їх вербалізації;
- продемонструвати вирішальну роль антитетичного принципу моделювання світу поетом-художником;
- обґрунтувати взаємодоповнювальну роль поетичного (вербального) та художнього (візуального) аспектів у створенні цілісної авторської картини світу;
- за допомогою концептуального аналізу виявити складники універсальної, корпоративної (властивої відповідній історичній епосі та соціальному шару), а також індивідуальної когнітивних баз в свідомості поета-художника.

Об'єктом дослідження є індивідуально-авторська картина світу В. Блейка, а **предметом** – вербальні та художні (візуальні) засоби репрезентації простору.

Вербальна маніфестація просторових відношень у картині світу В. Блейка здійснюється за допомогою обмеженої системи лексичних засобів. Наприклад, у "Піснях невинності та

досвіду” одиниці з просторовим значенням нерепрезентативні (усього 130 лексем). Прийменники і прислівники з локативними значеннями (50 %) кількісно збалансовані з іменниками, у лексичних значеннях яких міститься просторова сема (49 %). Лише 1 % становлять дієслова та прикметники.

Зазначені розряди здебільшого представлені засобами прямої апеляції до просторових відношень:

- одиницями, уживаними при називанні місця, через яке щось проходить, на яке щось накладається або яке ніби то є центром чогось – *in, on, upon, under, underneath, beneath, by, near, among, around, in the midst*;

- одиницями, уживаними при означенні місця, яке є початковим чи кінцевим пунктом руху – *from, to, over, down, away*;

- назвами частин світу або їх дериватами – *west, east, southern*;

- загальними назвами на позначення географічних ознак місцевості (рівнини – *mead, valley, vale, dale, plain, field, fen, mire, desert*; водного потоку – *stream, river*; височини – *hill*; заглиблення – *cavern*; зарослої ділянки землі – *grove, woods, garden, forests*) чи населеного пункту – *street, palace, church, alehouse, chapel, school*, а також топонімів – *Thames, London*;

- найменуваннями небесних світил – *sun, moon*; повітряного простору – *cloud, sky/ies, heaven*; земної поверхні – *earth*; всього, що є – *world*;

- назвами місць, пристосованих тваринами для житла чи виведення малят – *nest, cave, den*;

- одиницями просторового дейксису з проксимальним (*this, these, here*) та дистальним значенням (*that, those, there*), що “відзначаються історичною стійкістю” [Козлова 2014, с. 74];

- прикметниками з діменсиональними значеннями – *narrow, little, deep*.

Разом із цим В. Блейк апелює до простору опосередковано через такі позначення:

- дієслова переміщення – *rise, arise* “to move **upwards**”; *descend, fall, drop, go down* “to move **towards the ground**”;

- назви артефактів, які використовуються як вмістилища (*tent* “a shelter, i.e. a **building designed to give protection**”, *cage* “a **space** surrounded on all sides by bars or wire, in which **birds or animals are kept**”) або завжди асоціюються з конкретною частиною чого-небудь, зокрема височиною (*chimney* “a narrow **vertical** passage **on a pitched roof** that allows the smoke **from** a fire **inside** the building to escape **to the air outside**”) чи низиною, заглибленням (*grave*);

- частини тіла, за допомогою яких можна щось утримати (річ, дитину) – *knee, lap, hands*.

В. Блейк усвідомлює простір “не через систему координат, а через відносини, що існують між об’єктами в просторі” [Маслова 2004, с. 87], які встановлюють межі світу.

У “Піснях невинності” простір сповнений повітря й світла, рослин, людей і тварин: (“*The sun does arise, / and make happy the skies*”, “*sitting under the oak, / among old folk*”, “*the evening star does shine*”, “*The skylark and thrush, / The birds of the bush*”, “*... happy groves, / Where flocks have took delight*”).

Центральне місце займає природа, яка обіймає людину (“*By the stream and o’er the mead*”, “*My mother taught me underneath the tree*”, “*... Come out from the grove, my love... / And round my golden tent like lambs rejoice*”).

В. Блейк наслідує традиції романтизму й включає людину до вертикального виміру, але саме це створює відчуття одномірності пасторальної ідилії авторської картини світу: “*... children are heard on the green, <...> / Then come home my children, the sun is gone down, / And the dews of night arise; / <...> Till the morning appears in the skies. / <...> Besides, in the sky the little birds fly, / And the hills are all covered with sheep*”.

Небо й земля – ось видимі межі світу: “*... on earth a little space*”, “*Heaven and earth to peace beguiles*”, “*... the seats of heaven ... / Beneath them sit the aged men*”.

У “Піснях досвіду” простір значно звужується, що виражено метафорою ‘світ = в’язниця: “*prisoned on watery shore*”, “*chained in night*”, “*with bondage bound*”, “*heavy chain*”, “*And binding with briars my joys and desires*”, “*mind-forged manacles*”, “*the bird that is born for joy / Sit in a cage ...*”.

На відміну від попереднього циклу, де В. Блейк акцентує на верхній частині простору, тут фокус уваги зміщується вниз: “*O Earth, <...> / Arise from out the dewy grass! <...> / Rises from the slumberous mass. / <...> The starry floor ...*”.

У такій частині простору людина втрачає захист природи: “*Into the dangerous world I leapt, / Helpless, naked / <...> struggling <...> / Striving against...*”, “*My foe outstretched beneath the tree*”, “*Under a cruel eye*”, “*pale through pathless ways*”, “*tangled roots perplex her ways*”.

Яскраві пасторальні сцени поступаються сумному пейзажу міста (“*.. wandered through chartered street*”, “*down palace-walls*”, “*blackening church*”).

У “Піснях невинності та досвіду” простір – це двосвіття, яке вибудовується на протилежностях, що апелюють до різних модальностей:

- ЗОРОВОЇ – ‘світло, яскраві кольори’ – ‘сутінки’ (*white, golden, bright, clear, silver – pale, blind, dismal shade, black shadows deep, bereaved of light* тощо);

- СЛУХОВОЇ – ‘ніжні звучання’ – ‘жахливі крики’ (*merry bells, lamb’s innocent call, bleating lamb, tender reply, pleasant glee, cheerful sound, echoing green, “sweet chorus of ‘Ha ha he!’ – weeping, infant groan, hollow shriek, infant’s cry of fear, silent, wolfish howl, lion’s growl, hollow piteous shriek* тощо);

- СМАКОВОЇ (*the shepherd’s sweet lot*);

- НЮХОВОЇ (*smelling to his prey*);

- ТАКТИЛЬНОЇ (*warm, soft wool, mild, the heat of the day – freeze my bones, the Church is cold*).

Отже, простір для В. Блейка має “чуттєву основу” [Пыхтина 2014, с. 63].

Перцептивні образи світу гармонізовані з когнітивними образами: ПРОСТІР / ВЕРХ / НЕБО = ЗАХИСНИЙ КУПОЛ у “Піснях невинності та ПРОСТІР / НИЗ / ЗЕМЛЯ = В’ЯЗНИЦЯ, КЛІТКА З ДИКИМИ ТВАРИНАМИ в “Піснях досвіду”.

У поетичній картині світу, реалізованій в “Піснях невинності та досвіду”, концептуальними ознаками простору є одномірність (верх – низ), направленість (вертикаль), антропоцентричність, обмеженість і дискретність.

Вичерпність репрезентації простору в авторській картині світу досягається доповненням вербальних маніфестацій візуальними. За допомогою ілюстрацій В. Блейк долає фрагментарність і одновимірність світу. Вертикаль, що є “домінуючою ще в архаїчному світі” [Козлова 2009, с. 188] доповнюється горизонталлю, правий бік протиставлений лівому.

У “Піснях невинності” домінують вертикальні зображення, зокрема людей, що сидять чи стоять, тобто знаходяться у природних і найбільш комфортних для активної діяльності позах. Гілля рослин (на багатьох гравюрах – виноградної лози та квітів) виконані тонкими й плавними лініями, які оточують та оберігають людину. Гравюри посилюють пасторальну ідилію, створену віршами: маленькі фігури дітей, що танцюють, здаються природним продовженням лози, листя та каліграфічних завитків. Зображення в цьому циклі тонкі й деталізовані: структура вовни, кори, листя чітко представлені, великі поверхні пом’якшуються тонкими лініями чи штриховими елементами, тоді як відстань зображується за допомогою штриховки чи ширини лінії. У композиції гравюр більша частина належить небу. Переважають світлі теплі кольори (зелений, золотистий, блакитний).

У “Піснях досвіду” превалюють пози горизонтальні вимушені, некомфортні для активної діяльності людини (лежання, сидіння на землі, нахил тіла, стояння на колінах). Гілля рослин виконані тонкими і часто прямими лініями, які відгалужуються від стовбура з

одного боку, залишаючи людину без захисту. У композиції гравюр земна поверхня займає більшу частину. Переважають темні кольори, а зелений фон пасторальної ідилії змінюється на картини смерті та безплідності з бур'янами й колючими рослинами (“*ways are filled with thorns*”, “*It is eternal winter there*”). Кольори ілюстрацій чорні, білі та брудно-коричневі, що навіює зимовий пейзаж, де нічого не може вирости. Вигравірувані зображення мають менше деталей і мінімум текстур. Деревя без листя подані чіткими контурами.

Дискретність простору в вербальній картині світу долається спільними для ліричних циклів візуальними образами: зображеннями великого дерева, сонячного світла й людини як центру Всесвіту об'єднано небо й землю, верх і низ. На гравюрах циклу “Пісні невинності” люди розташовані обличчям у бік сонця (“*The Echoing Green*”, “*The Shepherd*”, “*The Little Black Boy*”, “*Spring*”), а на ілюстраціях до циклу “Пісні досвіду” вони повернуті від нього (“*Introduction*”, “*The Fly*”).

У такий спосіб виявляється просторова орієнтація ‘правий – лівий’. Очевидно, В. Блейк також прагне виділити сонце й заперечує традиційну композицію та перспективу. Незважаючи на відстань, сонце на задньому плані видається близьким завдяки тому, що воно зображене яскравішими кольорами, ніж нечіткі обриси людей чи тварин на передньому плані (див., наприклад, ілюстрації до “*The Little Black Boy*” у *Піснях невинності*” та “*Introduction*”, “*The Fly*” у “*Піснях досвіду*”).

Висновки. Простір у картині світу В. Блейка репрезентовано в різко окреслених протилежностях. З одного боку, це пояснюється анатомічними властивостями людини, намаганням досягти симетрії, рівноваги, універсальністю когнітивного принципу протиставлення та прототиповою моделлю світу як системою альтернатив.

З іншого боку, антитетичність моделювання простору стимульована вимогами епохи й соціальною приналежністю автора, його прихильністю до філософсько-естетичних настанов раннього романтизму (протиставлення двох світів — матеріального й духовного, добра й зла, язичницького та християнського, реального й уявного, фантазійного). Концептуальна модель простору в картині світу В. Блейка вибудовується за такими ознаками: антропоцентричність, континуальність, направленість, багатомірність.

Перспектива дослідження полягає в аналізі співвідношення й концептуалізації просторових та часових зв'язків, а також засобів їх маніфестації у сповненій символізму авторській картині В. Блейка.

Література

- Белінська І. Д. Філософська амплітуда мовної картини світу Вільяма Блейка. *Studia methodologica*. Вип. 35. Тернопіль : ТНПУ, 2013. С. 40 – 43.
- Гаврилова М. В. Пространство и время в романе М. А. Булгакова "Мастер и Маргарита" : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Санкт-Петербург, 1996. 206 с.
- Горина А. В. Пространство и время как базовые категории художественного текста: на материале романа У. Голдинга "Свободное падение" : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Краснодар, 2009. 212 с.
- Демко Т. Концептосфера поеми Вільяма Блейка “Видіння дочок Альбіону”. *Іноземна філологія*. 2014. Вип. 127. Ч. 1. С. 249-256.
- Евтушенко Е. Н. Пространственная ориентация. *Антология концептов* / под ред. В. И. Карасика, И. А. Стернина. Москва : Гнозис, 2007. С. 413–424.
- Жерновникова О. В. Творчество Вильяма Блейка художника. *Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена*. 2008. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tvorchestvo-vilyama-bleyka-hudozhnika> (дата звернення: 06.08.2017).
- Кейс В. Пісні невинності і пісні досвіду : парадоксальна візія Вільяма Блейка. 2009. URL: <http://www.vsesvit-journal.com/old/content/view/545/41/> (дата звернення: 10.09.2018).
- Козлова Т. О. Архаичная модель мира : аналогия в объективации концептов-антиномий. *Вестник Нижегородского лингвистического университета им. Н. А. Добролюбова*. Нижний Новгород : НГЛУ им. Н. А. Добролюбова. 2009. Вип. 4: Лингвистика и межкультурная коммуникация. С. 181–189.
- Козлова Т. О. Іконічність у лексиці індоевропейської прамови : монографія . Запоріжжя : Кругозір, 2015. 640 с.
- Козлова Т. О. Концепт “Порубежье” в парадигме англоязычной культурной традиции. *Проблемы семантики, речення та тексту : зб. наук. праць* / відп. ред. Н. М. Корбозерова. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2005 (а). Вип. 13. С. 156–170.
- Козлова Т. О. Просторовий дейксис як мовна універсалия. *Науковий вісник ДДПУ ім. І. Франка. Серія “Філологічні науки”*. Мовознавство. 2016. № 6. С. 73-79.

- Козлова Т. О. Симметрия “правое/левое” и “свой/чужой” в двухкомпонентных номинациях *Национально-культурный компонент в тексте и языке : материалы докладов III международной научной конференции под эгидой МАПРЯЛ*. Минск, 7–9 апреля 2005 г. : в 3 ч. / отв. ред. А. В. Зубов, С. М. Прохорова. Минск : МГЛУ, 2005 (6). Ч. 2. С. 51–52.
- Коновалова Ю. Н. Особенности видений У. Блейка в контексте английской литературы предромантизма. *Вестник МГОУ. Серия : Русская филология*. 2009. №1. С. 201–207.
- Корнилова Е. Н. Визионерство Уильяма Блейка. Сумеречные образы «коллективного бессознательного». Библейские мотивы в свете романтического бунта. URL: <http://www.journ1-2worldlit.com/node/53> (дата звернення: 29.10.2017).
- Кравченко В. В. Социально-философские идеи Уильяма Блейка в терминах Ги Дебора. *Вестник МГОУ. Серия «Философские науки»*. 2012. №4. С. 33–43.
- Лобода С. М. Просторові слова-концепти в художній картині світу М. Гумільова та Й. Бродського : дис... канд. філол. наук : 10.02.02. Симферополь, 2001.
- Мазанова Е. Ю. Когнитивные механизмы и языковые средства репрезентации пространства в англоязычном тексте художественной прозы : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 2004. 200 с.
- Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: учеб. пособие. Минск, 2004. 256 с.
- Потребна Н. А. Просторові образи в літературному творі (на матеріалі творів І. О. Буніна) : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06. Донецьк, 2007.
- Пыхтина Ю. Г. К проблеме классификации пространственных образов и моделей в художественной литературе. *GISAP. Philological sciences*. 2014. № 3. С. 63–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/phs_2014_3_17 (дата звернення: 28.10.2018).
- Свойкина Л. Ф. Выражение пространства в китайской языковой картине мира. *Проблемы лингвистики и лингводидактики : междунар. сб. науч. ст. под ред. С. А. Моисеевой, Л. Г. Петровой*. Белгород, 2014. Вып. II. С. 232–239.
- Толочин И. В. Функционально-стилистический анализ повтора в поэзии У. Блейка : На примере цикла “Songs of Innocence and of Experience” : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Ленинград, 1987. 137 с.
- Adams W. William Blake’s Integral Psychology : Reading Blake and Ken Wilber Together. *The Journal of Transpersonal Psychology*. 2006. Vol. 38. No. 1. P. 55–72.
- Bulmer A. William Blake and the Urban Landscape of Apocalypse. 2009. URL: <https://18thcenturyculture.wordpress.com/conference-papers/william-blake-and-the-urban-landscape-of-apocalypse> (Last accessed: 07.11.2017).
- Damon S. F. A Blake Dictionary. The Ideas and Symbols of William Blake. Hanover, London : University Press of New England, 1988.
- Kozlova T. O. Epistemological Importance of Proto-Language Roots and the Continuity of Worldview. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : матеріали VIII Всеукраїнської наукової конференції*. 5 лютого 2009 р. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. С. 141–142.
- Norton G. William Blake’s Chimney Sweeper poems : a close reading. 2014. URL: <https://www.bl.uk/romantics-and-victorians/articles/william-blakes-chimney-sweeper-poems-a-close-reading> (Last accessed: 15.11.2017).
- Scwenger P. Blake’s Boxes, Coleridge Circles, and the Frame of Romantic Vision. *Studies in Romanticism*. Boston, 1996. Vol. 35. № 1. P. 99–117.

Джерела ілюстративного матеріалу

Blake W. Songs of Innocence and Songs of Experience. London : CRW Publishing Limited, 2012. 120 p.

(Матеріал надійшов до редакції 23.09.18. Прийнято до друку 12.10.18)